

քաղաքականութիւնը, որ սովորական էր, այն է Հայաստանի սահմանակից դաւառներն ամբողջապէս աւերել եւ նոցա բնակիչներին վարել: Նա բնակեցրեց նրանց իր տէրութեան ուրիշ դաւառների մէջ, մանաւանդ Ռէշտում՝ Գիլանի մէջ եւ Սպահանում: Սակայն միեւնոյն ժամանակ ի նկատի ունենալով նրանց ջանասիրութիւնը, խնայողութիւնն եւ առեւտրական ոգին, նա առաջ վարեց նրանց ջանասիրական ձեռնարկութիւնները, որոնց մէջ գործ էր դնում եւ իր սեպչական դրամազուլը, դէպ ի հնդկական վաճառականութիւնը, դէպ ի բամբակի առեւտուրը, դէպ ի մանուածոյ թելերի եւ մետաքսի վաճառականութիւնը:»

Մեր այս բերած վկայութիւններից կարելի է եզրակացնել, որ 1. Շահաբբաս իբրեւ անհատ՝ վերին աստիճանի բռնակալ, անգութ եւ նախանձոտ մարդ է եղել, ինչպէս արեւելքի բոլոր հռչակաւոր բռնակալները. 2. Իբրեւ թագաւոր եւ վարչական անձն՝ նա խիստ նրբամիտ քաղաքագէտ, հանճարեղ կառավարիչ, ժողովրդասէր եւ իւր երկրի բարգաւաճման ու հզօրութեան նախանձախնդիր անձն է եղել. 3. Հայերի գաղթականութիւնը՝ կատարուել է բռնի կերպով եւ նրա գլխաւոր դրդիչ պատճառն եղել է Շահաբբասի ցանկութիւնը ծաղկեցնել իր երկիրն ու մասամբ Օսմանցիների արշաւանքն անհնարին դարձնել:

Մեզ հարկաւոր է այժմ իմանալ, թէ գաղթական Հայերին որտեղ բնակեցրեց Շահաբբասն եւ որքան էր գաղթեցրած Հայերի թիւը: Պէտք է նկատենք առաջ, որ ինչպէս ցոյց տուինք մեր պատմութեան ընթացքում եւ ինչ-